

L'OPOSICIÓ A L'AUTONOMIA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (1933-1934)

AGUSTÍ G. LARIOS

Grup d'Estudis de la Cultura i els Intel·lectuals

Article lliurat el 2 de maig de 2015. Acceptat el 30 de juny de 2015.

RESUM

L'article presenta una visió panoràmica de l'intent no reeixit de modernització de la Universitat de Barcelona durant el breu període d'autonomia universitària. Aquest procés entrebancat de reforma d'una de les institucions més tradicionalment conservadores, com era la universitat, va ser menat principalment per una generació de prestigiosos intel·lectuals universitaris. Interessa, amb tot, no tant destacar les fugisseres realitzacions de l'autonomia universitària barcelonina –tal vegada mitificades per la memòria dels seus protagonistes principals– com mirar de resseguir els diversos fronts de resistència que s'hi oposaren, en els quals van confluïr dinàmiques internes inercials, discontinuïtats transformadores i confrontacions polítiques fortament ideologitzades.

PARAULES CLAU

Història cultural, Universitat de Barcelona, autonomia, 1933-1934.

Barcelona University's opposition to independence (1933-1934)

ABSTRACT

This article provides an overview of the unsuccessful attempt at modernising Barcelona University during the brief period of university independence. This hampered reform of one of the most traditional institutions, namely university, was driven chiefly by a generation of prestigious university academics.

Nevertheless, rather than highlighting the fleeting manifestations of Barcelona University's independence (perhaps mythologised by the memory of its main characters), it is interesting to look at the various fronts of resistance that opposed it, a combination of internal inertia, transforming discontinuities and strongly ideologised political confrontations.

KEYWORDS

Cultural history, Barcelona University, independence, 1933-1934.

Entre el juny de 1933 i el gener de 1939 la Universitat de Barcelona va restar sotmesa a un règim d'autonomia, el qual havia estat reclamat de feia temps per membres destacats del món universitari barceloní i per un gruix gens menyspreable de la intel·lectualitat, la cultura i la política a Catalunya. Amb tot, el règim autòmic de la Universitat de Barcelona va haver de patir grans entrebancs: primerament, la seva suspensió, decretada pel govern d'Alejandro Lerroux arran dels Fets d'Octubre, que s'estengué fins a febrer de 1936; i més tard, a partir de juliol de 1936, el gran terrabastall que la Guerra Civil va suposar per al país, però molt especialment per a les institucions educatives i culturals. Fet i fet, hom pot considerar que el règim d'autonomia universitària només va ser plenament vigent al centre barceloní uns 23 mesos. Si bé el règim d'autonomia universitària es va materialitzar durant els anys de la Segona República espanyola, quan trobà l'ambient adient per esdevenir-se, no podem deixar de recordar que la reivindicació d'autonomia universitària prové de la segona meitat del segle XIX, quan en posar en vigor el model d'universitat centralista i burocratitzada es constatà aviat com no s'adeia gaire amb les necessitats i les possibilitats d'una Catalunya travessada de ple per un procés de modernització i creixement econòmic.

La relació asimètrica de poder entre Espanya i Catalunya ben sovint ha estat font de conflictes –de vegades, deturats temporalment per l'acció de la força– en diferents àmbits de la vida col·lectiva.¹ Mal que es vulgui, el món de l'educació no ha romàs aliè a aquestes circumstàncies, com és el cas de l'autonomia univer-

1. Hom pot copsar-ne una panoràmica global a J. SOBREQÜÉS (dir.) (2014), *Vàrem mirar ben lluny del desert. Actes del simposi «Espanya contra Catalunya: una mirada històrica (1714-2014)»*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

sitària de 1933-1939 esmentada suara. En aquestes línies mirarem de traçar una panoràmica general sobre l'experiència pionera d'autonomia a la Universitat de Barcelona durant la Segona República espanyola i el seu difícil encaix dins les relacions Estat-Catalunya d'aquell període, que suscità postures confrontades dels diversos sectors en acció i que, al capdavall, es va vehicular mitjançant accions conflictives. Ben cert que aquesta qüestió ha estat tractada anteriorment des de punts de vista diversos.² Per la nostra banda, ens basem especialment en la documentació de la Facultat de Filosofia i Lletres (i Pedagogia),³ que en bona mesura podem considerar el nucli promotor de l'autonomia de la Universitat de Barcelona, com recorda A. Ribas: «Precisament la Facultat de Filosofia i Lletres va ser el nucli, el nervi de l'Autònoma. Allà s'hi va produir les transformacions més profundes, d'allà sortien els principals promotors de la nova Universitat: Pere Bosch i Gimpera, Joaquim Xirau i d'altres».⁴

VERS L'AUTONOMIA UNIVERSITÀRIA

La transformació de l'antic sistema universitari espanyol va tenir lloc en el procés d'estatització operat durant la conformació de l'Estat liberal en el segle XIX. De fet, les lleis Pidal (1845) i Moyano (1857) van consagrar un nou model universitari inspirat en el sistema universitari francès que, *in nuce*, es fonamentava en una centralització, uniformització i burocratització dels estudis superi-

2. Per exemple, cal esmentar A. RIBAS (1976), *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, Edicions 62; J. CASASSAS *et al.* (2008), *República, Universitat i Autonomia, 1931-1939. La República i la Universitat*, Barcelona, Universitat de Barcelona; F. GRACIA i J. M. FULLOLA (2008), «De l'esperança a la desfeta», a J. CASASSAS, F. GRACIA i J. M. FULLOLA (coord.), *La Universitat de Barcelona. «Libertas perfundet omnia luce»*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 48-49; i A. SEGURA (2008), *La Universitat Autònoma de Barcelona. Història, memòria i compromís*, Barcelona, Universitat de Barcelona.

3. Aquesta aproximació forma part d'una recerca doctoral d'abast més ampli en curs de realització sobre la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona entre 1903 i 1973, i que, a causa d'aquesta circumstància, aporta conclusions provisionals. Em plau d'agrair a Montserrat Garrich, Elisabet Jiménez, M. Àngels Esteban, Neus Jaumot, Isabel Astals, Isàvena Opisso i Irene Ibern, de l'Arxiu Històric (AHUB) i de la Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona, les facilitats donades i l'orientació en la consulta de la documentació.

4. A. RIBAS (1976), p. 53.

ors.⁵ De seguida es van començar a evidenciar les limitacions d'aquest model, tot i que l'embranchada dels intents renovadors s'esdevindria després del sotrac del 98 de la mà de l'esperit regeneracionista; fonamentalment, s'inspiraven en un model alemany d'universitat dedicada a la ciència, a la recerca i a l'ensenyament, alhora que hi era consubstancial la idea d'autonomia universitària, és a dir, que la institució hauria de tenir capacitat per a l'autogovern. Precisament, el 1901 va ser el primer ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, el conservador Antonio García Alix, qui va menar el primer projecte governamental d'autonomia universitària, que, tanmateix, no reeixí.⁶

Durant els primers anys del segle xx, el moviment de renovació universitària va encetar un llarg camí en el qual van confluïr iniciatives de procedència diversa, tot i que la major part d'elles van ser covades dins les mateixes universitats. Un exemple d'això foren les assemblees universitàries en què van participar destacats catedràtics per reflexionar-hi sobre aspectes diversos de l'activitat universitària del moment. La I Assemblea Universitària va tenir lloc el 1902 a València, i el 1905 se celebrà la II Assemblea, en aquest cas a Barcelona. En totes dues els representants del professorat universitari van formular propostes de modernització, inclosa l'autonomia universitària com la manera més encertada d'organització de les universitats.⁷ Amb un altre sentit, ja que van tenir

5. M. PESET (1998), «Centralismo y autonomía en las universidades (siglos XIX-XX)», a *La universidad del siglo XX (España e Iberoamérica)*, Múrcia, Universidad de Murcia, p. 25-34; i M. PESET i J. L. PESET (1974), *La universidad española (siglos XVIII y XIX). Despotismo ilustrado y revolución liberal*, Madrid, Taurus.

6. P. F. ÁLVAREZ (dir.) (2001), *La educación en la España del siglo XX: primer centenario de la creación del ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes*, Madrid, Ministerio de Educación, Cultura y Deportes. Sobre el projecte reformista de García Alix, hom pot consultar, per exemple, M. PESET (1998), «Los orígenes de la autonomía universitaria y el proyecto de García Alix de 1901», a J. L. GUEREÑA i E. M. FELL (ed.), *L'Université en Espagne et en Amérique latine du moyen âge à nos jours*, Tours, Université de Tours, vol. 2, p. 185-201; M. PESET (2000), «Política universitaria tras el desastre del 98», a *Las universidades hispánicas*, Salamanca, Universidad de Salamanca, vol. 2, p. 425-447; M. DE PUELLES (1998), «Política universitaria y debate público en España (1902-1928)», a *La universidad del siglo XX...*, p. 35-52; i E. PONS (2001), *L'autonomia universitària*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 79-81.

7. Hom pot consultar-ne, per exemple, F. CANES (1991), «Las asambleas universitarias españolas de comienzos del siglo XX (1902-1915)», a J. L. GUEREÑA, E. M. FELL i J. R. AYMES (ed.), *L'Université en Espagne et en Amérique latine du moyen âge à nos jours*, Tours, Université de Tours, vol. 1, p. 273-283; i B. DELGADO (1990), «La II Asamblea Universitaria de Barcelona (1905)», a *Historia de la Universitat de Barcelona. I Simposium*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 683-692.

un abast més ampli i van tenir una més gran significació per a la Universitat de Barcelona, van ser els dos congressos universitaris catalans, realitzats el 1903 i el 1918, respectivament.⁸ En aquestes dues trobades universitàries se cercava tant la modernització de la universitat com la seva catalanització, palesant un desig per integrar-la en el seu entorn cultural immediat. Com a conseqüència del Primer Congrés Universitari Català i ateses les dificultats insalvables per incorporar la cultura catalana dins l'entorn universitari, el 1906 es van crear paral·lelament els anomenats Estudis Universitaris Catalans, amb càtedres sovint impartides per professors universitaris i que, altrament, no podien encabir-se dins els plans d'estudis de la Universitat de Barcelona.⁹ El Segon Congrés Universitari Català es va realitzar el 1918 al paranimf de la Universitat de Barcelona i s'hi va plantejar sistematitzar una reforma de soca-rel d'aquesta institució, sobre la base d'una renovació pedagògica, de la seva catalanització i de l'autonomia. Tot plegat, les conclusions del Segon Congrés van prendre forma, primerament, en el manifest signat per un grup de catedràtics el 2 de desembre de 1918, i també en el «Projecte d'Estatut d'Autonomia de la Universitat Catalana» redactat per aquest mateix grup de docents i que a començos de 1919 va fer públic la Junta Permanent del Congrés.¹⁰

En el terreny governamental, el 1919 va tenir lloc un segon intent de regulació de l'autonomia universitària, promogut pel ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts César Silió. L'anomenat Decret Silió va ser el «el primer intent

8. A. PI (1935), «Els congressos universitaris i l'autonomia», a *Conferències sobre la Universitat de Barcelona*, Barcelona, Altés, p. 33-60; M. PUIG (ed.) (1977), *Els congressos universitaris catalans. Catalanització i autonomia de la Universitat*, Barcelona, Undarius; J. MONÉS (1981), «La lluita per l'autonomia universitària», a F. MASCARELL (dir.), *L'aportació de la universitat catalana a la ciència i a la cultura*, Barcelona, L'Avenç, p. 36-44; A. GALÍ (1983), *Història de les institucions i el moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*, vol. 9: *Ensenyament universitari*, Barcelona, Fundació Alexandre Galí, p. 56-75; i J. CASASSAS (2008), «De la restauració vuitcentista a la Segona República», a J. CASASSAS, F. GRACIA i J. M. FULLOLA (dir.), *La Universitat de Barcelona...*, p. 44-45.

9. A. BALCELLS (2001), *Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985). Per una Universitat Catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

10. Els catedràtics signants van ser Eduard Alcobé, Jaume Algarra, Telesforo de Aranzadi, Josep A. Barraquer, Josep M. Bartrina, Jesús M. Bellido, Pere Bosch, Arturo Caballero, Tomàs Carreras, Ramon Casamada, Magí Fàbrega, Eduard Fontseré, José Fuste, José Mur, Pere Nubiola, Francisco Pardillo, Jaume Peyrí, August Pi, Francisco de Sojo, Enric Soler, Esteve Terradas, Ramón Torres, Josep M. Trias i Joaquim Trias. El text és reproduït a A. RIBAS (1976), p. 173-199.

serios de posar en pràctica un sistema de descentralització universitària»,¹¹ per tal com no només reconeixia explícitament –tot i que amb certes limitacions econòmiques– la capacitat d'autonomia dels centres universitaris, sinó que, en definitiva, va fer possible una primera experiència autonòmica en algunes universitats. Tal fou, efectivament, el cas de la Universitat de Barcelona, on el claustre universitari va confegir un projecte d'estatut l'octubre de 1919 que «no tenia ni de bon tros l'ambició autonòmica i catalanista que sorgia dels congressos universitaris».¹² A tall d'exemple, podem esmentar el tractament limitat pel que feia a la llengua catalana, ja que, si bé en el projecte del Segon Congrés s'establí que «la llengua oficial de la Universitat serà el català», en canvi en el projecte del claustre es deia que «el idioma de la Universidad será el castellano, oficial del Estado español y medio de relación de españoles e hispanoamericanos». L'Estatut de la Universitat de Barcelona va ser aprovat per real decret el setembre de 1921, però el juliol de 1922 el govern espanyol suspenia l'autonomia universitària arreu, de manera que es posava fi a aquest breu període autonòmic de la Universitat de Barcelona.¹³ Posteriorment, la dictadura de Primo de Rivera mal·lada per refermar el seu control sobre la institució universitària amb els decrets de 1925 i 1928, mitjançant els quals escurçava la llibertat de càtedra dels docents, n'afavoria l'expulsió i hi restrenyia l'autonomia.

La proclamació de la República el 1931 va comportar un redreçament de la política educativa i un avenç cap a l'assoliment de l'autonomia de la Universitat de Barcelona.¹⁴ De seguida el president Macià designà un comissariat encarregat del govern de la universitat, integrat per Enric Soler (rector), Ramon Casamada (degà de Farmàcia), Eduard Fontserè (degà de Ciències), August Pi (degà de Medicina), Jaume Serra (degà de Filosofia i Lletres) i Josep Xirau (degà

11. E. PONS (2001), p. 81.

12. X. PONS (2009), «L'Estatut de la Universitat Autònoma de Barcelona de 1933: antecedents, abast i continguts», a *L'Estatut de la Universitat Autònoma de Barcelona de 1933. 75è aniversari*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 31.

13. Joaquim BALCELLS i Pere BOSCH van publicar l'article «La Universitat de Barcelona i la perduda autonomia» a *La Veu de Catalunya* (31-8-1922), en el qual criticaven la mesura derogatòria.

14. M. PÉREZ (1975), *Las enseñanzas en la Segunda República Española*, Madrid, Cuadernos para el Diálogo; A. MOLERO (1977), *La reforma educativa de la Segunda República Española: primer bienio*, Madrid, Santillana; i R. NAVARRO (1979), *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*, Barcelona, Edicions 62, p. 95-141.

de Dret), signants –a excepció de Xirau– de les conclusions del Segon Congrés Universitari Català. El comissariat va encetar, doncs, les gestions institucionals per iniciar la reforma i els treballs per redactar un projecte d'estatut d'acord amb les conclusions d'aquell congrés. Altrament, el projecte hauria restat somort i supeditat a l'aprovació, primer, de la Constitució el desembre de 1931 i, després, de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya el setembre de 1932. Amb tot i això, el Govern de la República, amb influència dels institucionalistes,¹⁵ va menar una reforma preconstitucional decretant l'autonomia de les facultats de Filosofia i Lletres de les universitats de Madrid i de Barcelona, a manera d'assaig excepcional per tal de fer-hi «la experiència pedagògica que el Ministerio desea acometer».¹⁶ Sota aquest règim s'executaren algunes reformes que foren l'avantguarda de les transformacions aplicades posteriorment pel Patronat, de manera especial pel que feia a la modificació dels plans d'estudis, la llibertat de càtedra i la contractació de professors, així com la incorporació del català a diverses càtedres.¹⁷ A tall d'exemple, podem esmentar el desdoblament d'algunes assignatures a càrrec de catedràtics no gaire populars per la seva qüestionada capacitat docent, la creació de la nova secció de Pedagogia encapçalada per Joaquim Xirau, la incorporació del prestigiós Pompeu Fabra com a catedràtic de Llengua catalana i l'organització dels seminaris, entre d'altres mesures.¹⁸

Certament, la reforma dels estudis superiors a Catalunya va restar tothora afectada pel debat –inevitablement farcit d'una forta càrrega ideològica– sobre

15. Com recorden Gracia i Pericot, «la influència dels pensadors de la Institución Libre de Enseñanza en el primer ministeri impulsà les reformes del sistema universitari per intentar modernitzar les obsoletes estructures de docència i recerca i apropar el sistema espanyol als seus referents europeus». F. GRACIA i J. M. FULLOLA (2008), p. 51.

16. Decret de 15-9-1931, citat per X. PONS (2009), p. 47.

17. A. RIBAS (1976), p. 72-75; S. BONET (2004), «Pompeu Fabra, un catedràtic extraordinari», a J. MALÉ, R. CABRÉ i M. JUFRESA (cur.), *Del Romanticisme al Noucentisme. Els grans mestres de la Filologia Catalana i la Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 80-81.

18. L'acte de presa de possessió solemne de Pompeu Fabra el 7 de novembre de 1932 va comptar amb la presència i intervenció excepcional del rector Jaume Serra Húnter, del degà honorari Antoni Rubió Lluch, del degà Pere Bosch Gimpera i del president de l'Institut d'Estudis Catalans Josep Puig i Cadafalch. En el seu parlament, el degà Bosch Gimpera afirmà: «Avui, en canvi, la llengua catalana senyoreja en la nostra Universitat: els Estudis Universitaris Catalans estan entre nosaltres hostatjats: i la Facultat veu complerts els seus anhels de reforma amb el pla d'autonomia universitària avui vigent». AHUB: 41/6/3/23, Actes de la Facultat de Filosofia i Lletres (7 de novembre de 1932).

la relació entre les cultures espanyola i catalana dins la Universitat de Barcelona i, molt singularment, sobre l'ús de la llengua catalana que s'hi va fer com a expressió palesa d'aital relació. En aquest sentit, arran de l'aprovació de la Constitució, s'encetà el debat sobre el model universitari a desplegar a Catalunya, el qual alguns autors van esquematitzar en quatre opcions possibles: una universitat catalana única, una universitat centralista única, dues universitats (catalana i castellana) i una universitat mixta.¹⁹ La discussió de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya a les Corts durant l'estiu de 1932 va conduir a una situació de màxima confrontació pel que feia a l'educació i la cultura a Catalunya i, tal com assenyala A. Balcells, «en las Cortes predominó el sentimiento de que la catalanización de la Universidad de Barcelona equivalía a su desespañolización y consideraban que la cultura castellana era la única y verdadera cultura española sin admitir la expresión de una ciencia universitaria y universal en lengua catalana».²⁰ Dóna bo de reportar les paraules del dirigent conservador José María Gil-Robles, que ho entomava amb molt de despit i esbombava la seva recança contra l'autonomia universitària en aquests termes:

[...] no es para nadie un secreto que esa Universidad bilingüe que hoy se va a conceder a Cataluña, o que la Universidad autónoma que, en otra hipótesis, pudiera constituirse, no serán más que un instrumento de catalanización, mejor podríamos decir de desespañolización, que acabaría con todo germen de cultura española dentro del ámbito a que alcanzara la actividad de la Universidad catalana.²¹

AUTONOMIA I PATRONAT

Al capdavall, s'hi imposà una opció pactista entre el Govern de la República i la Generalitat de Catalunya d'universitat única, bilingüe i autònoma, un model que decebia els sectors nacionalistes espanyols i catalans més radicals, que pretenien una única universitat centralista, els primers, i una segona universitat,

19. J. ESTELRICH (1935), «El problema cultural de Catalunya», a *Conferències sobre la Universitat de Barcelona...*, p. 83 i s.

20. A. BALCELLS (2011), *Catalunya ante España. Los diálogos entre intelectuales catalanes y castellanos, 1888-1984*, Lleida, Milenio, p. 89. El mateix J. M. Gil-Robles establí a les Corts l'equivalència entre catalanització i desespanyolització de la Universitat.

21. *Diario de Sesiones de las Cortes Constituyentes de la República Española* (2 d'agost de 1932).

els darrers.²² L'1 de juny de 1933 s'aprovà el decret de concessió de l'autonomia a la Universitat de Barcelona i tot seguit l'autonomia es posà en marxa amb la constitució del Patronat, els integrants del qual foren nomenats a parts iguals pels governs de la República i de la Generalitat. El Patronat de la Universitat de Barcelona es va constituir el 18 de juliol de 1933 amb els representants designats pels governs de la República (Cándido Bolívar, Américo Castro, Antonio García Banús, Gregorio Marañón i Antoni Trias) i de la Generalitat (Joaquim Balcells, Domingo Barnés, Pompeu Fabra, August Pi i Josep Xirau); també en formava part com a vocal nat el rector de la Universitat.²³ Tots els membres del Patronat eren catedràtics universitaris –fet que seria considerat posteriorment un defecte de la institució–, i liberals republicans d'ideologia diversa.²⁴ De seguida van elaborar un projecte d'estatut que fou aprovat pels governs de la República i de la Generalitat. Aquest estatut conferia un paper extraordinàriament destacat al Patronat, que assumia la direcció de la Universitat en tots els seus vessants i relegava altres organismes a funcions consultives, com les juntes de facultats i el claustre, i executives, com el rector.²⁵

D'ençà de la seva constitució, i sota la presidència de Pompeu Fabra, el Patronat posà en marxa un pla de treball força intens.²⁶ Efectivament, estrenada l'autonomia de feia poc, la tasca de modernització encetada fou de gran abast i en profunditat, fins al punt que hom parla de canvis de model universitari, de l'enciclopedisme francès a la tradició anglosaxona: «Hereus de la tradició anglo-

22. R. NAVARRO (1979), p. 100-107.

23. La col·laboració entre ambdós governs s'evidencia fins i tot en el nomenament creuat d'Antoni Trias, pel govern de la República, i de Domingo Barnés, pel de la Generalitat.

24. A. BALCELLS (2011), p. 90; J. MARAGALL (1969), *Balanç de la Universitat Autònoma*, Barcelona, Nova Terra, p. 19; i E. FREIXA (1983), «Quinze mesos de Patronat», a *Commemoració del 50è aniversari de la Universitat Autònoma de Barcelona de 1933*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 21-24.

25. X. PONS (2009), p. 81-99, analitza el contingut i l'abast de l'Estatut.

26. A més de l'*Anuari de la Universitat de Barcelona, 1933-1934* (Barcelona, Tipografia Occitana, 1934), altres obres donen compte i analitzen la tasca del Patronat: E. FREIXA (1983), p. 17-37; J. MARAGALL (1969); P. BOSCH (1971), *La Universitat i Catalunya*, Barcelona, Edicions 62; A. GALÍ (1983); R. NAVARRO (1979); A. RIBAS (1976); M. J. PELÁEZ (1995), «Las Facultades de Derecho y de Filosofía y Letras de la Universidad Autónoma de Barcelona (1933-1939): organización de los estudios, currícula, profesoras», a A. ROMANO (cur.), *Università in Europa. Le istituzioni universitarie dal Medio Evo ai nostri giorni*, Messina, Università di Messina, p. 705-722; i F. GRACIA i J. M. FULLOLA (2008).

saxona, els membres del Patronat, i Bosch Gimpera com a rector, van intentar canviar el tradicional sistema acadèmic derivat de l'enciclopedisme francès per una docència adaptada a les necessitats de la societat, amb voluntat d'aconseguir, així, el seu reconeixement i suport». ²⁷ Hi havia, en efecte, una voluntat ferma per reformar la universitat grisa, burocratitzada i provinciana ²⁸ i convertir-la en la universitat de Catalunya i, alhora, amb projecció i prestigi científic i docent. Tot i el poc temps efectiu per desplegar les reformes, els resultats positius foren tan palesos que fins i tot el que seria primer comissari general d'ensenyament de Catalunya, Ramón Prieto Bances, ho va reconèixer en un informe oficial i en una carta adreçada al patró destituït Antoni Trias, el qual felicità per «la transformación honda», i li féu saber que «ante el movimiento de la nueva Universidad de Barcelona yo me siento admirado, lo veo, he de confesarlo, con envidia porque quisiera que el resto de las Universidades españolas siguieran su ejemplo». ²⁹ En realitat, Prieto Bances feia referència als èxits aconseguits en un dels dos grans vessants, el de la modernització científica i docent, en el qual es prengueren mesures com ara la creació de seminaris, la contractació de professors amb qualitats reconegudes i el desdoblament d'algunes càtedres, la modificació dels plans d'estudis –per flexibilitzar-los– i l'obligatorietat d'un examen d'ingrés i de l'assistència a classe, entre d'altres. ³⁰

L'altre vessant, amb el qual de ben segur ja no coincidia tant el manaies Prieto Bances, fou el de les mesures més ideologitzades, on sobresurten el coneixement de la representativitat de l'associacionisme estudiantil, la posada en marxa dels Estudis Universitaris per a Obrers –amb l'objectiu de «difondre i posar a l'abast dels elements obrers la cultura superior»– ³¹ i, molt destacadament, la catalanització de la universitat. Paga la pena assenyalar, però, que el

27. J. CASASSAS (2008), p. 51.

28. En comptem amb alguns testimonis descriptius a A. CIRICI (1973), *El temps barrat*, Barcelona, Destino, p. 28-36, i a J. MARAGALL (1985), *El que passa i els qui han passat*, Barcelona, Edicions 62, p. 138-150.

29. AHUB: 37/1/1/1, Informe del comissari general Prieto Bances (desembre de 1935); *Cartas cruzadas entre don Ramón Prieto Bances, ministro de Instrucción Pública de la 2.ª República Española, y don Antonio Trias Pujol, Patrono de la Universidad Autónoma de Barcelona, corriendo el año de 1935*, Barcelona, TGI, 1973.

30. R. NAVARRO (1979), p. 116-126; i A. RIBAS (1976), p. 78-85 i 95-118.

31. F. GRACIA i J. M. FULLOLA (2009), p. 66; R. AGUILAR (2008), *Quan les espanyoles trepitjaren la universitat. Els estudis universitaris per a obreres de la Universitat de Barcelona i la Universitat Popular durant la II República i la Guerra Civil (1931-1939)*, Barcelona, UPEC.

Patronat no va executar un pla de foment de la llengua catalana a les aules ni en va reglamentar l'ús, atès que considerava que la convivència harmònica de les dues llengües i cultures es fonamentava en el «respecte a la llibertat dels uns i dels altres per expressar-se en cada cas en la llengua que prefereixin». Tal fou, amb tot, la raó de discrepància palesada l'abril de 1934 pel patró Américo Castro, en dimitir del seu càrrec, quan considerava que la Universitat de Barcelona es trobava «en trance manifiesto de descastellanización» ahora que retreia al Patronat l'absència d'una reglamentació sobre l'ús de les llengües.³² Si fos per fer, la descastellanització o desespanyolització de la Universitat de Barcelona no es fonamentaria ni de lluny en un hipotètic arraconament eixorc de l'idioma espanyol a les seves aules, tal com ho acredita el fet que, pel que sabem, la mitjana de les matèries impartides en català no depassà un migrat 28% durant el curs 1933-1934.³³ Altrament, s'escau recordar que la presència de la cultura castellana a la Universitat fou, a més, fomentada mitjançant la presència, per fer-hi cursos i conferències, de destacats intel·lectuals castellans, com Dámaso Alonso, Pedro Salinas, J. F. Montesinos, Rafael Lapesa, Javier Zubiri, José Gaos, Enrique Riuja, Rubén Landa i Juan Zaragüeta.³⁴

OPOSICIÓ AL PATRONAT

Certament, l'oposició al Patronat i a la seva tasca va ser força àmplia, ja que procedia de diferents sectors i així mateix, en la major part dels casos, fins i tot aferrissada.³⁵ Sigui com vulgui, l'Estatut de la Universitat de Barcelona va tenir una vigència força convulsa, i moltes energies dels promotors de les reformes a

32. «Dejar al arbitrio de las circunstancias una cuestión tan grave como la de la lengua que haya de hablarse en una Universidad que se dice del Estado, no solo ocurre más que a un grupo de "gagas", AHUB: 37/1/1/8/14, Corresponsència d'Américo Castro a Pompeu Fabra.

33. Concretament, per facultats, 30% a Dret, 1% a Ciències, 60% a Filosofia i Lletres, 50% a Medicina i 0% a Farmàcia. A. TRIAS (1935), *La autonomía de la Universidad de Barcelona*, Barcelona, F. Camps Calmet, p. 69.

34. A. BALCELLS (2011), p. 93.

35. «No creguéssim pas que establir el nou règim va ésser cosa fàcil. Ens combateren aferrissadament i amb tota mena d'armes, lícites i il·lícites, i, si em permeteu, diré que de vegades fins i tot amb armes prohibides pel Dret de gents». J. R. XIRAU (1971), «La Universitat autònoma de Barcelona». A: *8 conferències sobre Catalunya*, Barcelona, Proa, p. 46.

la universitat catalana es van haver d'emprar, a desgrat seu, no pas per empènyer amb més vigor i seny la transformació dels estudis universitaris, sinó més aviat a contrarestar els atacs a aquesta tasca. Com assenyala A. Segura,

els principals problemes tingueren a veure amb l'Estatut –en realitat, amb l'autonomia–, el català, el paper del Patronat –els amplis poders concedits al Patronat eren contestats per molts professors numeraris, que contraposaven a aquest Claustre–, el caràcter vitalici –en realitat, il·limitat– dels vocals del Patronat i la seva elecció externa al centre, i l'orientació –social i catalanista– de la Universitat Autònoma de Barcelona.³⁶

Ara bé, més que resseguir aquest garbuix d'aspectes esmentats, resulta més aclaridor, a parer nostre, mirar d'escatir la significació dels diferents grups que, en un moment o altre, s'oposaren al Patronat: dins la universitat, l'oposició vingué tant del grup d'alumnes lliures com d'un grup gens menyspreable de catedràtics; i, d'altra banda, de manera aliena a la institució –i, més concretament, de Madrid estant–, el sector polític i intel·lectual anticatalà que s'havia manifestat durant el debat estatutari de 1932 i que, després de les eleccions a Corts de novembre de 1933, esdevingué hegemònic en les instàncies de poder de la República.

Les primeres oposicions al Patronat i la seva tasca reformadora van estar protagonitzades pels alumnes universitaris i, més destacadament, pels alumnes lliures. Certament, l'alumnat de la Universitat de Barcelona, com el d'altres universitats arreu, comptava amb una tradició contestatària que, segons com, esdevenia violenta, circumstància que en el passat portà en diverses ocasions al tancament de la Universitat. De vegades, els aldarulls estudiantils tenien motivacions polítiques, però també sovintejaren les mobilitzacions per motius acadèmics o «troianes».³⁷ Amb tot, d'ençà de la instauració de la República i durant el rectorat de Jaume Serra Húnter, l'acció contestatària estudiantil restà apaivagada. Ara bé, les reformes acadèmiques menades pel Patronat

36. A. SEGURA (2008), p. 14.

37. La mobilització «troiana» «acostumbraba a expresarse en la algarada estudiantil de carácter explosivo motivada por razones exclusivamente académicas. Son acciones plenamente despolitizadas, dirigidas en general contra el profesorado y circunscritas al recinto universitario». E. GONZÁLEZ CALLEJA (2009), *Rebelión en las aulas. Movilización y protesta estudiantil en la España contemporánea, 1865-2008*, Madrid, Alianza, p. 49.

el curs 1933-1934 van estar en l'origen de l'oposició no violenta d'una part dels estudiants de la Universitat de Barcelona. Val a dir, en aquest sentit, que, en el deversall de mesures introduïdes, n'hi havia dues que trasbalsaren força el quefer fins aleshores d'una part de la massa estudiantil: per un costat, la instauració de l'assistència obligatòria a les classes, que comportava la desaparició dels alumnes anomenats lliures; i, per l'altre, l'establiment d'una prova d'ingrés a la Universitat. En bona mesura, aquests canvis, directament adreçats a millorar el nivell docent i acadèmic de la institució, van somoure una part dels estudiants, per als quals les modificacions apuntades suara els feien més mal que bé, per tal com els obligaven a partir d'aquell moment a esmerçar més esforços en la seva funció d'alumnat. Fet i fet, complicava un xic la vida dels estudiants, que, altrament, van comprovar amb cert enuig que les reformes introduïdes a la Universitat de Barcelona, tanmateix, no afectaven pas la resta d'universitats espanyoles. El Patronat, però, no defallí en la seva determinació reformadora pel que tocava a fer pujar el nivell de la massa estudiantil, a la qual hom classificava de la manera següent:

Qui estudiava fins ara a la Universitat: a) el que vagament aspirava des dels començos de la seva carrera a arribar a l'exercici d'una professió. b) el que enviat per la família anava simplement a la recerca d'un títol, sense esma ni interès... D'aquests dos sectors –sobretot del primer– ha nascut l'estudiant nadalenc, avalotador i indiferent a la vida material i espiritual universitària = el jugador de billar... Aquests sectors han originat la «timidesa davant del treball» de tants... c) un tercer grup, mínim, anàrquic a quasi totes les Facultats, orgànic potser a la de Filosofia... que aspirava a estudiar, a exercir professions, a investigar... o a ensenyar, i que sovint ho realitzava contra infinites dificultats econòmiques.

Imagineu que a Cambridge en els seus nombrosos col·legis hi hagi estudiants que no siguin d'aquests tercers? El nombre d'ells és escàs. En tota la Universitat de Cambridge no passaran de 5000 entre Professors i Estudiants. Però la qualitat és distinta.

És just per tant esposar-se a un afany de depuració i de superació almenys en el sector estudiantil? Una prova d'ingrés que deuria avergonyir als que la realitzen, per la seva senzillesa: uns plans d'estudis que aspiren simplement a que l'ensenyament sigui alguna cosa... Unes proves que permeten constatar la realitat dels fruits d'aquest ensenyament... Això diu que provoca escarafalls i emigracions en massa?

En bona hora!... Si algú s'espanta per aquest programa inicial –i que algú s'espanti és la nostra vergonya– que fugi. Cap català ni cap universitari en lamentarà la fugida.³⁸

El Patronat, d'altra banda, hi va actuar amb agilitat per tal de donar les màximes facilitats –incloses beques–³⁹ als fins aleshores estudiants lliures. Amb tot i això, es va produir una certa «emigració» cap a altres universitats no tan rigoroses, fet que provocà una disminució en les matriculacions de la Universitat de Barcelona durant el curs 1934-1935.⁴⁰ La davallada en la matriculació, tot i estar provocada per la pujada dels nivells d'exigència acadèmica, va estar atribuïda per alguns sectors –premsa i partits espanyolistes– a la catalanització de la «universitat separatista».⁴¹

Tal vegada el conflicte amb més ressò que va qüestionar més directament el Patronat va ser el promogut per un grup considerable de catedràtics de la Universitat arran de la constitució del Patronat. Efectivament, el gener de 1934 es va fer públic un manifest signat per 41 catedràtics⁴² en què es criticava, directament i amb claredat, el paper preeminent del Patronat en el nou règim d'autonomia, en detriment del que havia estat tradicionalment el paper del claustre. En aquest sentit, l'anomenat «Manifest del 41» afirmava el següent:

Els Catedràtics sota-signants estimem que el Decret de primer de juny d'aquest any i l'Estatut de la Universitat de Barcelona format com a conseqüència d'aquell Decret, encara que afirmaven que s'atorgava a aquesta Universitat un règim d'autonomia, el que feren, en realitat, fou sotmetre-la a un règim de dismi-

38. AHUB: 37/1/1/2, Escrits informatius sobre l'autonomia universitària.

39. A. TRIAS (1935), p. 43.

40. A. TRIAS (1935), p. 74; R. NAVARRO (1979), p. 118.

41. A. PURCET (2007), «Una soledat massa sorollosa. L'extrema dreta i la catalanització de la Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1936)», *Recerques*, núm. 55, p. 104.

42. Eduard Alcobé, Jaume Algarra, José V. Amorós, Ángel de Apráiz, Josep Banqué, Tomàs Carreras, Ramon Casamada, Gonzalo del Castillo, José Deulofeu, Emilio Fernández, Benito Fernández, Ángel A. Ferrer, José Fuset, Luis G. de Valdeavellano, Salvador Gil, Francisco Gómez del Campillo, Ramón Jardí, Emili Jimeno, Daniel Marín, Martiniano Martínez, Josep M. Millàs, José Mur, José M. Orts, Francisco Palomas, Francisco Pardillo, Agustín Pedro, Eduardo Pérez, Blas Pérez, Jaume Peyrí, Antonio Salvat, Maximino San Miguel, Lluís Segalà, Enric Soler, Mariano Soria, Manuel Taure, Esteve Terradas, Antonio de la Torre, Cándido Torres, Antonio Torroja i Gregori Vidal.

nució d'atribucions i de subjecció a la voluntat d'un Patronat en el nomenament del qual no havia tingut intervenció de cap mena.⁴³

I reblava el clau, cuitant a reclamar que l'Estatut estigués redactat per la Universitat, i no pel Patronat, i que els patrons fossin elegits pel claustre, i no nomenats pels governs de la República i de la Generalitat.

Un informe intern del Patronat, sota l'epígraf «Campaña contra el Patronato», descriu com aquest procés d'oposició es covà a la Facultat de Medicina i no s'està de caracteritzar els seus capparees com un grup de catedràtics primoriveristes amb virior catalanòfoba:

Un grupo de profesores ha iniciado una campaña contra el Patronato. El movimiento ha partido de Medicina –Peyrí, Ferrer, Cagigal, Nubiola, Pedro Pons, Gil Vernet– y ha prendido en las restantes Facultades. [...] Forman grupo los antiguos servidores de la Dictadura llenos de fobia catalana y los más intransigentes en catalanismo. [...] Era preciso –decían– dirigirse a Madrid, echar al Patronato, entregar la Universidad al Claustro y que este hiciera otro Estatuto y gobernara la Universidad.⁴⁴

Segons que sembla, en la seva percepció tradicionalment jeràrquica, l'existència d'aquest Patronat els manllitava la posició central dins la Universitat de Barcelona de la qual gaudien com a catedràtics, i alhora palesava la temença per la pèrdua del seu estatus docent, de manera que s'hi va arreplegar un virolat estol de catedràtics desprestigiats en la seva tasca docent i d'altres que havien signat les conclusions de l'Assemblea de 1918.⁴⁵ Els catedràtics Josep Deulofeu, de Farmàcia, i Tomàs Carreras Artau, de Filosofia i Lletres, havien manifestat les seves crítiques al Patronat en sengles publicacions.⁴⁶ D'altra banda, com a reacció, es redactà un manifest –no publicat, tanmateix– d'adhesió al Patronat signat per 114 professors de la Universitat, majoritàriament no numeraris,

43. AHUB: A1, Documentació diversa sobre el procés d'autonomia de la universitat.

44. AHUB: A1, Documentació diversa sobre el procés d'autonomia de la universitat.

45. Hi havia signants del manifest de suport al general Primo de Rivera, segons F. GRACIA i J. M. FULLOLA (2008), p. 63.

46. J. DEULOFEU (1933), *La verdad sobre la Universidad Autónoma de Barcelona*, Barcelona, Castells; T. CARRERAS (1933), *La Universitat Autònoma de Barcelona i el Patronat Universitari*, Barcelona, Bosch.

«amb l'afegit d'uns pocs catedràtics, la meitat dels quals devien al Patronat el seu trasllat a Barcelona des d'altres universitats i els altres estaven vinculats per càrrec o parentiu amb el mateix organisme al qual donaven suport».⁴⁷

Certament, els atacs esmentats al Patronat –tant per la seva configuració com per la seva tasca– van ser rellevants, per tal com evidenciaven els recels que la reforma modernitzadora suscitava en els diversos nuclis interns del món universitari. Però, sobretot, també perquè aquestes revoltes anti Patronat no estaven desconnectades de la malfiança envers el procés d'autonomia congriada en sectors polítics i intel·lectuals madrilenys, atès que la reforma menada «personificaba también las peores pesadillas de la derecha política y de buena parte de la intelectualidad española».⁴⁸ Les etzibades ultranceres es desfermaren de manera recurrent en conjuntures diverses, com ara durant la tramitació parlamentària de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932 i, més tard, en la dimissió del patró Américo Castro l'abril de 1934. Val a dir que una de les veus parlamentàries que sobresortí a fuetejar amb malvolença l'autonomia universitària barcelonina tal vegada fou la del diputat conservador Antonio Royo Villanova, qui a començaments de 1934 féu costat al catedràtic de grec Lluís Segalà en les seves queixes pel tracte discriminatori suposadament menat pel Patronat contra ell, en els termes següents:

Yo ahora denuncio la insensibilidad de los profesores y de los estudiantes españoles, ante lo que ha ocurrido con dos ilustres catedráticos de Barcelona, que si pertenecieran a otra Universidad no se verían vejados como se han visto. [...] Dn. Luis Segalá, catedrático de griego por oposición, en virtud de un patronato que se ejerce sobre una Universidad llamada autónoma –cuyo estatuto se ha aprobado sin intervención de los catedráticos ni de los alumnos, porque ningún catedrático ha tomado parte en la votación del Estatuto, y quisiera que se me explicara cómo puede haber autonomía universitaria sin que ese Estatuto lo aprueben los catedráticos y los alumnos, o, por los menos, los catedráticos–, ha sido víctima de un Estatuto que ningún catedrático podía aprobar, y se ha visto despojado de su cátedra, y sus enseñanzas, las que él profesaba por oposición, se le han dado a un

47. AHUB: A1, Documentació diversa sobre el procés d'autonomia de la universitat. A. BALCELLS (2013), *La Universitat de Barcelona i el Parlament de Catalunya durant la Guerra Civil de 1936*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, p. 17-18 en dóna la relació de signants.

48. J. CLARET (2010), «El legado de la Universitat de Barcelona autónoma», a J. L. BARONA (ed.), *El exilio científico republicano*, València, Universitat de València, p. 236.

auxiliar y al Sr. Segalá se le ha encargado una clase en donde tenga pocos alumnos y poca eficacia su actuación.⁴⁹

Amb tot, la malfiança política envers l'autonomia de la Universitat de Barcelona assoliria el grau més punyent en ser menada pel mateix govern de la República, d'ideologia conservadora espanyolista. Al capdavall, la conjuntura dels coneguts Fets d'Octubre de 1934 va ser emprada pel govern de Lerroux per propinar un cop brutal a l'autonomia de la Universitat de Barcelona, ja que quatre membres del Patronat –Pompeu Fabra, Pere Bosch, Antoni Trias i Josep Xirau– van ser empresonats, acusats de rebel·lió militar. A més d'això, la cosa especialment rellevant va ser que el ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, el liberal demòcrata Filiberto Villalobos,⁵⁰ va encetar una política anticatalana en el terreny de l'ensenyament; a tal fi, nomenà un comissari general d'ensenyament de Catalunya –el sotssecretari del seu ministeri Ramón Prieto Bancas– que va suspendre l'autonomia de la Universitat de Barcelona, adduint denúncies contra el Patronat fetes per alguns catedràtics.⁵¹ En realitat, es tractava d'una campanya de desprestigi contra un dels elements emblemàtics de la tasca de modernització cultural, sobretot si tenim en compte que, com declarà el ministre Villalobos, la mesura de suspensió estava presa amb anterioritat als Fets d'Octubre, i, fins i tot, el boicot s'articulà mitjançant l'escanyament econòmic de la Universitat de Barcelona bo i retenint l'execució de partides econòmiques incloses en els pressupostos.⁵²

I no foren en va els atacs menats, ja que les conseqüències de les mesures executades esdevingueren un entrebanc efectiu des de primera hora contra la tasca encetada pel Patronat. De primer, arran d'això, es van aturar tots els pro-

49. AHUB: A1, Documentació diversa sobre el procés d'autonomia de la universitat.

50. A. RODRÍGUEZ (1985), *Filiberto Villalobos, su obra social y política (1900-1936)*, Salamanca, Centro de Estudios Salmantinos.

51. F. GRACIA i J. M. FULLOLA (2008), p. 70.

52. En carta de Joaquim Balcells al Comissari General (5 de novembre de 1935), el secretari del Patronat li ho va retreure d'aital manera: «Nadie puede poner en duda que los últimos meses del Patronato –no de la Universidad– el ministerio no nos concedió ayuda alguna. El por qué de ello lo manifestó el propio Ministro, el Sr. Villalobos, cuando en unas declaraciones a la Prensa –creo que del 20 de Octubre pasado– que no han sido desmentidas, manifestó que ya tenía de tiempo atrás concebida la disolución del Patronato de la Universidad de Barcelona y que por ello no libraba el Ministerio cantidad alguna al Patronato. Eso es un hecho.» AHUB: 37/1/1/5, Escrits informatius sobre l'autonomia universitària.

jectes programats per al curs 1934-1935, sent la suspensió del personal nomenat pel Patronat la mesura més dràstica,⁵³ amb tot i això, els professors i el personal administratiu i subaltern afectats van continuar exercint voluntàriament i gratuïtament les seves funcions, a fi i efecte de garantir la continuïtat de l'obra renovadora. D'altra banda, com a conseqüència de la suspensió de l'autonomia universitària, els càrrecs de responsabilitat passaren a mans dels representants de la vella tradició conservadora universitària, és a dir, un reguitzell de catedràtics que feren costat incondicionalment als gestors ministerials, que s'ensenyoriren de la Universitat de Barcelona amb la intenció –si la voluntat del Patronat havia estat desespanyolitzar-la– de reespanyolitzar-la.

CONSIDERACIONS FINALS

Com hem vist, l'acció política conservadora espanyolista va estroncar un dels intents més afaïçonats de transformació modernitzadora de la Universitat de Barcelona, barrant el pas a una mínima catalanització de l'estantissa institució cultural barcelonina. Tal vegada és aquest el pla de confrontació més evident i fortament emprat com a arma d'enfrontament polític, és a dir, la contraposició ultrancera entre catalanisme i espanyolisme. En aquest sentit, paga la pena de recordar que el sol ús de la llengua catalana en algunes de les activitats universitàries va ser viscut i blasmat com una evident relegació de la cultura espanyola per part dels sectors conservadors madrilenys, però també per alguns dels intel·lectuals castellans com ara el mateix patró Américo Castro, pel qual era inacceptable de totes totes la idea que l'Estat contribuís a finançar una eina de desespanyolització –segons ells– com el Patronat, com si els catalans no fossin ciutadans espanyols. Aquesta idea ja fou expressada pel secretari del Patronat Joaquim Balcells en els termes següents:

53. Concretament, obeint les ordres del Comissari General d'Educació de Catalunya (7 de novembre de 1934), el rector manà als degans, entre d'altres coses: «1. Que se suspende en sus funciones a todo el personal nombrado por el Patronato mientras otra cosa no se disponga. 2. Que no se dé posesión ninguna al personal recientemente nombrado por el Patronato mientras otra cosa no se disponga. 3. Que se convoque a los catedráticos numerarios de esa Facultad para que informen sobre la posibilidad del mantenimiento, modificación o substitución del plan vigente, a que pueden obligar las circunstancias». AHUB: 37/1/1/5, Escrits informatius sobre l'autonomia universitària.

Yo creo que la visión de Madrid falla. Mientras el Estado mantenga el prejuicio de que lo suyo es un centro como el Instituto Balmes, fallará siempre y la cultura por la que debería velar (aparte que debería velar también por la catalana que es tan española como la otra) quedará sin autoridad ni dignidad. Como una cultura que se dispusiera para unos negros que hay que colonizar. Nosotros creemos que Cataluña autónoma es una parte de España. Por ahí creen que Cataluña es un cuerpo extraño al Estado. Y o no se reconoce autonomía alguna o el Estado vigila como vigilaría a una colonia a la cual teme, pero a la que no ama.⁵⁴

L'experiència autonomista no només permeté de constatar la cruesa dels atacs d'aquells que, de Madrid estant, s'afanyaren a posar-hi pals a les rodes, sinó que, a més, evidencià l'important pla de confrontació entre tradicionalistes conservadors i reformadors dins el món universitari. En una simplificació excessivament esquemàtica, podríem indicar que aquesta pugna asimètrica venia de llarg i va estar protagonitzada, a la Universitat de Barcelona, d'una banda, per un gruix sòlid de catedràtics alhora producte i partidaris de conservar una universitat manifestament estantissa i, de l'altra, per un grup generacional amb molta trempera reformadora delerós de situar el centre universitari barceloní com un referent cultural homologable. Val a dir que aquest estol de catedràtics universitaris caracteritzats com «la generació de 1914», pastats en els pensionats europeus del primer terç del segle passat, assoliren la seva plena consolidació intel·lectual i professional durant l'etapa republicana.⁵⁵

La major intensitat dels enfrontaments menats pels opositors a l'autonomia universitària es concentrà en la conjuntura de 1933-1934, però, al marge d'altres consideracions, no hi ha dubte que s'arribà a projectar als primers anys de la dictadura franquista. En aquest sentit, resulta ben palès com, durant els processos de depuració de 1939 i 1940, esdevingué una mena d'acte de contrició allunyar-se tant com fos possible de les «malsanas idees polítiques que predominaban en la Facultad de Filosofía y Letras». Per tal d'acreditar la seva idoneïtat en les noves circumstàncies polítiques dictatorials, alguns dels catedràtics depurats hi adduïren raonaments com ara

54. AHUB: 37/1/1/5, Escrits informatius sobre l'autonomia universitària.

55. J. CASASSAS (2009), *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*, Catarroja i Barcelona, Afers, p. 234-235.

AGUSTÍ G. LARIOS

que suscribió el manifiesto lanzado por los Profesores contra el extinguido Patronato [...] y que sus clases fueron explicadas con preferencia en idioma castellano y alguna vez en catalán, pero con la advertencia que se hacía a los alumnos de existir alguno de habla castellana la clase se daría en ese idioma con lo cual quedaban salvaguardados los derechos de estos.⁵⁶

La qual cosa, tot plegat, convida a pensar en una certa línia de continuïtat entre la dictadura primoriverista, l'oposició al Patronat i la dictadura franquista.

56. AHUB: 02 2713 X vol. 1.1, expedients de depuració.